

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПРАВОВИЙ СТАТУС МЕДІАТОРА ПРИ ВИРІШЕННІ КОМЕРЦІЙНИХ
СПОРІВ**

студентки 2 курсу, 6м групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації
«Комерційне право»

_____ Михайленко Вікторії Валеріївни

Науковий керівник
к.п.н., доцент

_____ Можайкіна Олена Станіславівна

Гарант освітньої програми
д.ю.н., доцент

_____ Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МЕДІАЦІЇ У КОМЕРЦІЙНИХ СПОРАХ	
1.1. Поняття, сутність та особливості комерційної медіації.....	6
1.2. Основоположні засади діяльності медіатора.....	19
РОЗДІЛ 2. МЕДІАТОР У ВИРІШЕННІ КОМЕРЦІЙНИХ СПОРІВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ	
2.1. Сутність та правовий зміст статусу медіатора в Україні.....	28
2.2. Особливості правового статусу медіатора в зарубіжних країнах.....	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку українського суспільства серед суб'єктів господарювання все більшого поширення набуває комерційна медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів, що виникають в процесі організації та здійснення підприємницької діяльності. Ключовим учасником такого способу їх вирішення є медіатор, правовий статус якого на сьогодні не визначено належним чином, що значно ускладнює сприйняття особи медіатора у процедурі медіації, обмежує доступ до професії бізнес-медіатора та майже унеможлиблює визначення основоположних засад його діяльності.

Тому актуальним та малодослідженим залишається питання правового статусу медіатора при вирішенні комерційних спорів, теоретичне та практичне висвітлення якого сприятиме чіткому розумінню ролі медіатора та основних кваліфікаційних вимог, що до нього висуваються.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали праці вчених-правників, присвячені розвитку медіації, в тому числі комерційної, та окремим аспектам правового статусу медіатора, а саме: С. Бабаніна [14; 15], С. Бобер [16], М. Богуш [17], Н. Бондарчук [18], А. Бортнікової [19], Н. Васильченко [20], М. Вайнагія [21], М. Вікторчук [22], Н. Грень [23], С. Желепи [24], В. Залізняка [25], Г. Ільющенко [26; 27], О. Кармази [28; 29], М. Карташова [30], Т. Кисельової [31], О. Кірдан [32], М. Корінька [33], Г. Кохан [34], Ю. Крисюка [35], О. Курінного [36], І. Литвина [37], Н. Мазаракі [38; 39; 40; 41], Л. Мелех [42], Ю. Мельничук [43; 44], О. Можайкіної [45; 45; 47], С. Мирзи [48], К. Недо [49], Г. Огречук [50], О. Островської [51; 52], Т. Пелюх [53], Т. Подковенко [54; 55], В. Поліщук [56], Ю. Потьомкіної [57], Л. Романадзе [58], М. Семеряк [59], Г. Супрун [60; 61], А. Тарановської [62], О. Урусової [63], О. Шевчук [64], Т. Шинкар [65] та інших. Втім, більшість питань обраної теми залишаються дискусійними та потребують уточнення.

Мета дослідження полягає у встановленні на основі теоретико-правового аналізу змісту та особливостей правового статусу медіатора при вирішенні комерційних спорів, а також у розробці пропозицій щодо вдосконалення існуючого положення та подолання реальних ускладнень, які матеріалізуються на практиці його набуття та реалізації.

Відповідно до поставленої мети були визначені основні **завдання**:

- встановити поняття, сутність та особливості комерційної медіації;
- здійснити загальну характеристику основоположних засад діяльності медіатора як ключового учасника у медіаційній процедурі;
- висвітлити сутність та правовий зміст статусу медіатора в Україні на основі аналізу його окремих аспектів;
- виявити особливості правового статусу медіатора в зарубіжних країнах, а також проаналізувати перспективи їх впровадження в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з набуттям та реалізацією правового статусу медіатора при вирішенні комерційних спорів.

Предметом дослідження є правовий статус медіатора при вирішенні комерційних спорів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані дві групи методів наукового пізнання: загальнонаукові (діалектичний, структурно-функціональний, формально-логічний) та спеціальні (порівняльно-правовий, метод тлумачення правових норм).

За допомогою діалектичного методу було виявлено найбільш актуальне поняття комерційної медіації. Структурно-функціональний метод застосовувався для виокремлення та дослідження окремих елементів правового статусу медіатора при вирішенні комерційних спорів. На основі використання формально-логічного методу була зосереджена увага на логічній обробці існуючих правових норм, в яких згадується поняття медіації та медіатора. Порівняльно-правовий метод було використано з метою опрацювання зарубіжного досвіду регулювання правового статусу медіатора та його співставлення з українськими реаліями. На основі

методу тлумачення правових норм було здійснено аналіз та розкриття змісту основоположних засад діяльності бізнес-медіатора з метою їх практичного застосування.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних аспектів правового статусу медіатора при вирішенні комерційних спорів і виробленні пропозицій щодо їх удосконалення та необхідності законодавчого закріплення.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Особливості професійної підготовки бізнес-медіаторів в Україні», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове забезпечення господарської діяльності». Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 40-46.

Практичне значення полягає в актуалізації та подальшій розробці засобів подолання конкретних проблем, які можуть бути виявлені в ході дослідження і усунені шляхом вдосконалення національного законодавства та імплементації міжнародно-правових норм у право України. Зібраний та систематизований у випускній кваліфікаційній роботі матеріал може бути використаний для підготовки наукових праць, лекційних занять та спецкурсів у закладах вищої освіти.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе чотири підрозділи, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 61 сторінку, із яких основна частина роботи займає 52 сторінки. Список використаних джерел складається із 76 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МЕДІАЦІЇ У КОМЕРЦІЙНИХ СПОРАХ

1.1. Поняття, сутність та особливості комерційної медіації

Як і у будь-якій сфері суспільного життя, у бізнес-середовищі, здебільшого пов'язаного з ризиками, неминучим є виникнення різного роду конфліктів та інших непорозумінь, які потребують зваженого обговорення та швидкого врегулювання.

М.Д. Корінько зауважує, що у процесі організації підприємницької діяльності «ризик» лежить в основі взаємовідносин керівництва суб'єкта господарювання зі співзасновниками, інвесторами, найнятими працівниками, контрагентами – постачальниками матеріалів, сировини, основних засобів, інших ресурсів та споживачами продукції [33, с. 248].

З огляду на це деякі науковці пропонують узагальнено класифікувати комерційні спори за суб'єктним складом їх учасників: між суб'єктами господарювання та їх клієнтами; між суб'єктами господарювання та їх контрагентами; спори з працівниками суб'єктів господарювання, що включають спори між трудовим колективом та роботодавцем, окремими групами працівників та керівництвом, працівниками одного ієрархічного рівня, окремими працівниками та роботодавцем; між власниками бізнесу (учасниками, акціонерами товариств) та найманим топ-менеджментом; між власниками бізнесу [13, с. 339].

Узагальнюючи наведену класифікацію, можна виокремити дві ключові сфери виникнення комерційних спорів: внутрішню та зовнішню. Внутрішня сфера характеризується зародженням конфліктів, здебільшого корпоративних, всередині підприємства під час організації та налагодження його діяльності. В той час як у зовнішній сфері непорозуміння матеріалізуються під час безпосереднього здійснення такої діяльності за межами організаційної структури підприємства.

До основних видів господарських непорозумінь, які можуть виникнути у процесі підприємницької діяльності, відносять:

- у внутрішньому середовищі: належність виконання обов'язків; відшкодування нестач, втрат активів; встановлення розмірів нарахування та виплат заробітної плати, премій, відпускних, компенсацій у внутрішньокорпоративних спорах, сімейних конфліктах, інше;
- у зовнішньому середовищі: своєчасно, відповідно до договірних зобов'язань, поставляти матеріали, сировину, готову продукцію, надавати послуги, виконувати роботи; здійснення розрахунків за поставлені активи; узгодження термінів розстрочення та сплати податків, у міжкорпоративних спорах, страховій, банківській діяльності, питаннях земельного права тощо [33, с. 248].

Виникнення будь-яких розбіжностей з приводу вищезазначених питань залишає свій відбиток на нормальному функціонуванні бізнесу, що в подальшому призводить до погіршення корпоративних відносин та руйнування господарських зв'язків. М.М. Семеряк додає, що конфлікти, які виникають між суб'єктами господарювання, насамперед мають негативні наслідки для самого суб'єкта господарювання й державної економіки загалом, що негативно відображається на прибутках, активах і репутації юридичної особи [59, с. 51].

З огляду на це, в арсеналі власників бізнесу завжди мають бути дієві інструменти запобігання та вирішення комерційних спорів, які задовго до їх назрівання або в найкоротші строки після їх прояву допоможуть нормалізувати роботу підприємства за найменших втрат. М.Д. Корінько з цього приводу зауважує, що вміння управлінського персоналу підприємства вибудовувати відносини, за яких можуть прогнозуватися можливі майнові ризики, а також передбачати заходи щодо зменшення наслідків їх негативного впливу та дій суб'єктивних чинників, зокрема впливу так званого людського фактора, зменшує можливі негативні економічні та соціальні наслідки [33, с. 248].

Таким чином, своєчасне та якісне розв'язання комерційних спорів має на меті мінімізувати негативні наслідки, спричинені їх виникненням, а також попереджувати та запобігати їх повторенню в майбутньому. При цьому

першочергове значення має обраний спосіб їх врегулювання, від якого і буде залежати кінцевий результат.

Сучасний етап розвитку людства характеризується існуванням різних методів (підходів) до вирішення спорів (конфліктів), котрі умовно можна розділити на дві групи: 1) традиційні (вирішення спорів з позиції права шляхом застосування законодавчих приписів і норм у спеціально створених судах); 2) нетрадиційні (так звані «альтернативні» способи розв'язання конфліктів – вирішення спорів з позиції інтересів шляхом пошуків компромісних рішень і досягнення згоди між конфліктуючими сторонами завдяки зусиллям третьої, незалежної сторони) [36, с. 437].

Зважаючи на суб'єктний склад та характер спірних правовідносин, а також недосконалість законодавства, що їх регулює, традиційні способи врегулювання господарських спорів не завжди дають бажаний ефект, оскільки не здатні задовольнити інтереси відразу обох сторін конфлікту.

В умовах сьогодення переважна більшість учасників комерційних спорів обирає позасудові способи їх вирішення, з огляду на характерні їм переваги у порівнянні із судовим розглядом справ. Передумовами до розвитку та популяризації альтернативних методів вирішення спорів Н.А. Мазаракі називає проблемні аспекти, притаманні функціонуванню державної судової системи будь-якої країни та, як наслідок, реалізації права на справедливий суд: значні фінансові та часові витрати, пов'язані із необхідністю оплати судових зборів, послуг юристів, завантаженість судів та заформалізованість судового процесу [41, с. 79]. Більше того, В.А. Залізник додає, що при судовому вирішенні конфлікту неминучі змагальність і протистояння сторін, і як наслідок – загострення відносин між ними та унеможливлення дійсного розв'язання спору [25, с.173].

Одним із найбільш поширених альтернативних способів загалом та серед суб'єктів підприємницької діяльності зокрема є медіація, що націлена на взаємовигідне рішення та збереження партнерських відносин між сторонами.

М.М. Семеряк звертає увагу на те, що у європейських країнах елемент медіації є обов'язковим від час вирішення господарських спорів між суб'єктами

господарювання перед тим, як звертатися до державного суду, тому вісімдесят відсотків спорів, що виникають у господарських правовідносинах, вирішуються на стадії досудового вирішення спорів [59, с. 52].

Стосовно популяризації такого методу врегулювання конфліктів серед вітчизняних суб'єктів господарювання автор зазначає, що загалом інститут медіації в Україні відомий. Однак медіація сьогодні існує «на громадських засадах» і на законодавчому рівні фактично ніяк не закріплена [59, с. 51].

Варто відзначити, що попри відсутність спеціального законодавства у сфері медіації, не існує законодавчо встановлених перешкод для розвитку та функціонування цього інституту в нашій державі. Так, відповідно до ч.6 ст.55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1].

Крім того, безпосередньо термін «медіація» згадується в низці нормативно-правових актів. Наприклад, у п.4 ч.2 ст.7 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» передбачено, що одним із видів первинної правової допомоги є надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації [4]. Тобто, даний закон визначає медіацію як правову послугу. Водночас, згідно з п.10 ч.6 ст.16 Закону України «Про соціальні послуги», послуги посередництва (медіації) віднесено до базових соціальних послуг [6]. С.В. Бабанін з цього приводу зауважує, що правові явища є лише складником, видом соціальних [15, с. 20], тому колізія правових норм є незначною.

Вагомим кроком на шляху до правового забезпечення процедури медіації в Україні стало прийняття Верховною Радою України у першому читанні проекту Закону України «Про медіацію» № 3504 від 19 травня 2020 року (далі – Законопроект № 3504), який на момент написання цієї роботи очікує другого читання в остаточній редакції. Так, Законопроектом № 3504 пропонується визначити правові засади та порядок проведення медіації як позасудової

процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою [7].

Прийняття цього закону сприяло б закріпленню медіації не лише на законодавчому, але й на загальнодержавному рівні, адже попри згадки про неї в окремих актах, для українського суспільства цей інститут все ще залишається новим. О.А. Островська, зокрема, новим називає цей спосіб тому, що переважна більшість людей усе ще не розуміє різниці між медіацією та медитацією, медіумами, медіа і т. п., ментально не сприймаючи цей термін і втрачаючи можливість заощаджувати на конфліктах і перетворювати проблему на шанс [52, с. 35].

О.Л. Кірдан зауважує, що звернення до тлумачення терміноодиниці «медіація» дає підстави констатувати, що воно походить від грецького терміну «medos» (нейтральний, незалежний від сторони), а також від латинських термінів «mediare» – бути посередині та «mediatio» – посередництво, його аналогами є англійське – «mediation», а також французьке – «mediation» [32, с. 15].

Відповідно до п.4 ч.1 ст.1 Законопроекту № 3504 медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [7].

Водночас Г.В. Ільющенко звертає увагу на те, що позиції вчених щодо визначення медіації суттєво різняться. Так, медіацію розглядають і як форму примирення сторін, і як спосіб врегулювання конфліктів, і як діяльність фахівця, і як процедуру [27, с. 46].

Наприклад, з точки зору М.М. Семеряк, медіація полягає в альтернативному (позасудовому) способі вирішення спорів із залученням медіатора, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу досягти згоди для вирішення їхнього спору [59, с. 52].

Н.М. Грень також вважає, що медіацію потрібно розуміти як метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), котрий допомагає сторонам спору налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну

ситуацію так, щоб вони змогли самостійно вибрати той варіант рішення, який відповідатиме їхнім інтересам і задовольнить їхні потреби [23, с. 65].

З точки М.В. Вайнагія, медіація – це особлива форма участі третьої сторони в урегулюванні та розв’язанні конфлікту з метою сприяння процесу переговорів між учасниками конфлікту [21, с. 81-82].

На думку Л.В. Мелех, медіація – це неформалізований, конфіденційний процес переговорів для врегулювання суперечки, який дозволяє розглянути предмет спору під різним кутом і виявити важливі для обох сторін питання, досягнути компромісу та відновити чи зберегти ділові відносини між ними [42, с. 210].

Т.О. Подковенко під терміном «медіація» розуміє процес, у ході якого конфлікуючі сторони за допомогою незалежного посередника з’ясовують суть спору, шукають можливі шляхи його вирішення та обирають найбільш підходящий шлях для обох сторін [54, с. 38].

Таким чином, попри певні відмінності у формулюваннях, вчені розглядають медіацію як альтернативний спосіб вирішення різного роду спорів, що досягається шляхом структурованого процесу переговорів між сторонами конфлікту із залученням нейтрального посередника, який допомагає знайти взаємовигідне рішення. При цьому Г.В. Ільющенко наголошує на тому, що на етапі становлення медіації як інституту, різноманітність підходів та наукових поглядів є цілком справедливою. За умов формування меж інституту медіації випрацьовується єдиний підхід до цього правового явища, його елементів (суб’єкта, об’єкта) та методу впровадження в реальне правове життя [27, с. 46].

Також існує безліч міжнародних документів, які регулюють відносини у сфері медіації та, відповідно, розкривають її поняття. Серед них варто назвати Директиву Європейського парламенту та Ради «Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах», в якій терміном «медіація» називаються переговори між сторонами за участю та під керівництвом нейтральної третьої особи – медіатора (посередника), що не має права виносити обов’язкове для сторін рішення. Даному терміну тотожні поняття

«посередництво», «примирні процедури», «погоджувальні процедури» [10]; Типовий закон Комісії ООН з міжнародного торгового права «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру», для цілей якого «погоджувальна процедура» означає процедуру, яка може називатися погоджувальною, посередницькою або позначатися терміном аналогічного змісту і в рамках якої сторони просять третю особу або осіб («посередника») надати їм допомогу в спробі досягти мирного врегулювання їх спору, який виник з договірних або інших правовідносин або в зв'язку з ними [9].

У серпні 2019 року Україна підписала Конвенцію ООН «Про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації» (Сінгапурська Конвенція щодо медіації), яка, на думку О.О. Кармази, також сприятиме розвитку медіації в Україні, зокрема, в частині врегулювання міжнародних комерційних спорів [29, с. 14]. А.О. Тарановська вважає, що таким чином Україна планує надати «зелене світло» для міжнародної торгівлі та інвесторам, і стверджує визнання «феномену» медіації на своїй території [62, с. 311].

Так, у ч.1 ст.3 Законопроекту № 3504 зазначено, що його дія поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі господарських [7].

Статистика практикуючих медіаторів свідчить, що понад 80 відсотків компаній, які мали досвід участі в процесі медіації, висловлювали задоволеність від її результатів, оскільки отримували гнучкі рішення, засновані на інтересах сторін, зберігаючи при цьому позитивну ділову репутацію на ринку [13, с. 344].

З вищенаведеного вбачається, що застосування медіації для вирішення комерційних спорів прямо передбачається законодавцем та широко застосовується на практиці. При цьому науковці зауважують, що комерційна сфера, як системоутворююча для економіки будь-якої держави, потребує високого рівня стабільності, тому є сприятливим ґрунтом для розвитку інституту медіації. У той же час специфіка сфери та різноманітність правовідносин, які вона регулює,

дозволяють виокремити цілий ряд особливостей, притаманних саме бізнес-медіації [13, с. 336].

Характерними рисами медіації при вирішенні господарських непорозумінь варто назвати її суб'єктний склад, характер конфліктів та сферу їх виникнення. Саме ці три складові формують зміст комерційної медіації, який розкривають у вузькому та широкому значенні.

У вузькому значенні комерційну медіацію (бізнес-медіацію) визначають як альтернативну (позасудову) структуровану процедуру врегулювання спорів, що виникають в процесі підготовки до здійснення господарської діяльності та/або її здійснення, в рамках якої сторони намагаються досягти згоди для вирішення спору за допомогою нейтрального посередника (медіатора). У широкому значенні бізнес-медіація – це нова культура цивілізованого діалогу у сфері господарювання, що створює можливості для вирішення спорів, а також запобігання їх виникненню [13, с. 336].

На основі вищенаведеної дефініції поняття «комерційна медіація», її сутність можна висвітлити через призму ознак та принципів, що з неї випливають.

В.А. Залізник зауважує, що медіація в господарському процесі характеризується такими ознаками: 1) медіація – це добровільний і конфіденційний процес – структурована процедура вирішення господарського спору; 2) допомогу сторонам спору надає незалежний професійний посередник (медіатор) шляхом організації переговорів для узгодження інтересів сторін; 3) рішення в результаті медіації приймається сторонами спору самостійно [25, с. 175]. Розглянемо кожну з цих ознак більш детально.

Так, відповідно до ч.1 ст.4 Законопроекту № 3504 медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації, зокрема, з урахуванням принципів добровільності та конфіденційності [7].

Принцип конфіденційності лежить в основі взаємодії усіх учасників медіації. Відповідно до ст.9 Типового закону Комісії ООН з міжнародного торгового права «Про міжнародну погоджувальну процедуру», якщо сторони не домовилися про інше, зберігається конфіденційність всієї інформації, що

відноситься до погоджувальної процедури, за винятком тих випадків, коли її розкриття потрібно за законом або для цілей виконання або приведення у виконання мирової угоди [9]. Крім того, згідно з ч.4 ст.6 Законопроекту № 3504 у разі пред'явлення стороною медіації вимог до медіатора щодо невиконання чи неналежного виконання ним умов договору про проведення медіації медіатор звільняється від обов'язку збереження конфіденційної інформації в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів [7].

На думку М.К. Богуш, конфіденційність також полягає у відсутності фіксування процесу врегулювання та вирішення спору будь-якими засобами фіксації (ведення протоколу, журналів, аудіо- або відеофіксації) [17, с. 39]. Більше того, всі записи, таблиці, схеми, малюнки, зроблені медіатором для кращого розуміння або візуального сприйняття інформації сторонами та/або ним особисто, після закінчення процедури медіації підлягають знищенню.

На нашу думку, конфіденційність, як один із принципів медіації, має вирішальне значення саме в бізнес-медіації, адже отримані в результаті її проведення відомості можуть становити комерційну таємницю, а тому їх розголошення може завдати значної шкоди суб'єкту господарювання. Не менш суттєвим є вплив будь-якої розкритої інформації на репутацію суб'єкта господарювання, від якої залежать його існуючі та потенційні відносини з клієнтами та контрагентами.

Принцип добровільності медіації полягає в тому, що її учасники на основі вільного волевиявлення можуть брати участь в ній або припинити її проведення в будь-який час. Н.А. Мазаракі виокремлює наступні складові частини добровільності в медіації: 1) добровільна згода на проведення, добровільне визначення умов медіації та добровільна участь у процесі медіації; 2) добровільне визначення умов і добровільне укладення угоди за результатами медіації; 3) можливість для сторони спору чи медіатора на будь-якому етапі вийти з процедури медіації [39, с. 25].

Крім того, варто звернути увагу на структурованість даної процедури, що полягає в її поділі на окремі стадії.

М.В. Вікторчук до стадій медіації в господарських спорах відносить: початкову стадію (медіатор пояснює правила медіації, свою роль у цьому процесі, вивчає позиції учасників конфлікту); другу стадію (відбувається з'ясування причин виникнення спору, налагодження переговорів між сторонами, виклад кожною зі сторін своєї позиції у спорі, визначення інтересів кожної зі сторін); третю стадію (з'ясування невиявлених інтересів сторін, спільний пошук шляхів вирішення спору,); завершальну стадію (укладення угоди) [22, с. 171].

При цьому автор додає, що зазначені стадії медіації не є обов'язковими. Сторони, у свою чергу, можуть самостійно визначати порядок і форму процедур, які застосовуються, що дозволяє легко адаптувати медіацію до конкретного виду спорів [22, с. 171].

Варто зазначити, що особливістю комерційної медіації є участь в ній сторін через своїх представників, обсяг повноважень яких має перевіряти медіатор. Так, ще однією характерною ознакою медіації, яка відрізняє її від інших способів розв'язання спорів, є участь в ній незалежного професійного посередника, який допомагає сторонам дійти обопільної згоди, не впливаючи при цьому на прийняте ними рішення. Розглядаючи його роль у процедурі через призму комерційної медіації, важливим аспектом є експертність медіатора, тобто наявність у нього спеціальних знань у галузі, в якій виник спір, однак більш детально ми це розглянемо в наступному розділі.

Водночас О.А. Островська зазначає, що основною відмінністю медіації від інших способів вирішення господарських спорів є те, що вона не зосереджується на пошуку та доведенні правоти тієї чи іншої сторони [52, с. 35]. Тобто, основним вектором розгляду спору є можливі варіанти його вирішення не з позиції права, шляхом встановлення правого та винного, а на основі потреб та інтересів сторін, шляхом знаходження консенсусу. У зв'язку з цим К.А. Недо зауважує, що вирішення конфлікту за допомогою альтернативного способу вирішення спору – медіації є найбільш привабливим для сторін конфлікту в разі наявності спору із взаємними вимогами [49, с. 110].

Крім того, Л.Д. Романадзе основними перевагами медіації для бізнесу називає економічність такого способу розв'язання спору, швидкість, конфіденційність, можливість збереження партнерських стосунків тощо [58, с. 283].

З точки зору М. Карташова, економія полягає в тому, що сторонам медіації не потрібно витратити гроші на судові витрати, залучення фахівців, оплату послуг адвокатів. Витрати сторін медіації обмежуються виплатою винагороди медіатору, розмір якої визначається за погодженням сторін і медіатора та фіксується в угоді про застосування медіації [30, с. 13].

Крім матеріальної складової, економічність медіації включає в себе й часову. В той час як судовий розгляд справ може тривати роками, проведення медіації сторони можуть погодити в найкоротші строки.

Слід додати, що процес врегулювання конфлікту є не лише швидким, але й досить гнучким. С.Ю. Бобер зазначає, що на відміну від судового розгляду спорів, процедура якого є формалізована та чітко визначена відповідно до норм чинного законодавства, медіація дозволяє застосовувати більш гнучкі підходи до розв'язання спорів, які сприяють швидкому розв'язанню конфлікту, досягненню взаємної згоди сторонами щодо вирішення спірної ситуації, а також збереження ділових стосунків у відносинах [16, с. 105].

Як вже згадувалося раніше, головною перевагою з точки зору суб'єктів підприємництва є конфіденційність – збереження комерційної таємниці [51, с. 352]. Водночас збереження партнерських стосунків між сторонами конфлікту досягається завдяки тому, що під час медіації довіра між ними не втрачається, а лише посилюється за рахунок конструктивного обговорення всіх важливих питань. Ю.С. Потьомкіна додає, що під час судових розглядів основна увага приділяється минулій вині і образам. У процесі ж медіації учасники конфлікту фокусуються на сьогоднішні і дуже часто зовсім не звертають уваги на те, що сталося в минулому. Орієнтація на майбутнє і прагматичний підхід дозволяють продовжувати спільний бізнес або з часом почати нові спільні проекти [57, с. 2].

Проаналізовані переваги доводять, що попри провадження комерційної медіації в межах закону та права, пріоритетним в ній є не юридичне, а підприємницьке бачення, завдяки чому і вдається виявити справжні потреби сторін і віднайти рішення, яке відповідатиме їх інтересам та сприятиме збереженню бізнесу. У зв'язку з цим Л.В. Мелех важливою рисою медіації називає те, що вона розглядає господарський спір у широкому розумінні, тобто не лише з правового погляду, а й враховуючи багато інших факторів – наприклад, взаємовідносини сторін, психологічні чинники [42, с. 211].

Варто додати, що застосування медіації приносить позитивний економічний ефект не лише в межах окремого підприємства, а й сприяє стабілізації економіки на рівні держави, оскільки допомагає зберегти господарські зв'язки не перевантажуючи судову систему.

Враховуючи піввіковий світовий досвід та реалії національного законодавства й правозастосування, О.А. Островська зазначає, що за допомогою медіації можна вирішувати такі господарські спори, як: спори, що виникають між суб'єктами господарювання під час укладання, зміни, розірвання і виконання господарських договорів; корпоративні спори; земельні спори, що виникають із земельних відносин, в яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, за винятком тих, що віднесено до компетенції адміністративних судів, тощо [52, с. 36].

Однак існують певні ознаки, за наявності яких спори не можуть бути предметом врегулювання за допомогою бізнес-медіації: пряма суперечність нормам законодавства; наявність інтересів третіх осіб; спори з невідомими бенефіціарами; наявність внутрішнього конфлікту інтересів; відсутність фокусу на реальне врегулювання спору; застосування насильства або погроза такого застосування [13, с. 337-338]. Виокремлення таких ознак є необхідним інструментом запобігання окремим випадкам недоцільного застосування медіації, яка не зможе дати бажаний результат.

Водночас саме комерційну медіацію доречно застосовувати як превентивний метод, що не тільки врегульовує, але й запобігає виникненню

спорів у майбутньому шляхом вчасного обговорення та узгодження всіх важливих питань, які можуть виникнути між партнерами на етапі створення бізнесу або в ході його розвитку та просування.

В цьому зв'язку варто згадати партнерську медіацію, як дієвий метод профілактики виникнення конфліктів. На етапі створення спільного бізнесу медіація дозволяє якісно дослідити інтереси сторін, їх цінності та бачення розвитку бізнесу, а також детально проговорити всі гострі питання, яких, як правило, на початкових етапах намагаються уникати партнери, розраховуючи, що зможуть дійти згоди по них у майбутньому [13, с. 344].

Таким чином, застосування медіації, як альтернативного способу врегулювання комерційних спорів, дає змогу досягти консенсусу, мінімізуючи економічні та особисті втрати сторін.

Крім того, враховуючи сучасні європейські тренди, а також ст.124 Конституції України, що передбачає таку можливість, вже зараз пропонується визначити пріоритетні категорії спорів, за якими в подальшому може бути введено обов'язкову інформаційну сесію з медіації, що передує судовому розгляду справи [66, с. 17]. На нашу думку, медіація могла б стати обов'язковою процедурою досудового вирішення комерційних спорів.

Тому на даному етапі першочерговим завданням є прийняття Закону України «Про медіацію», який буде закріплювати положення про можливість вирішення комерційних спорів за допомогою процедури медіації, розкриваючи її основні засади та порядок проведення. Не менш важливою є популяризація даного методу розв'язання конфліктів через спеціально створені центри та інші способи інформування громадськості.

Отже, під комерційною медіацією слід розуміти альтернативну (позасудову), добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, в рамках якої сторони шляхом переговорів із залученням нейтрального посередника намагаються запобігти виникненню та/або врегулювати різного роду спори в процесі організації та здійснення господарської діяльності. Сутність бізнес-медіації полягає в тому, що ключову роль в ній відіграє медіатор, який, будучи

незаінтересованим учасником, організовує процес переговорів та допомагає сторонам досягти взаємовигідного рішення. Крім загальних ознак, притаманних даній процедурі, бізнес-медіація має свої особливості, здебільшого пов'язані зі специфікою комерційних спорів, тобто їх суб'єктивним складом та сферою виникнення. У зв'язку з цим до особи медіатора висуваються спеціальні вимоги, пов'язані з його кваліфікацією та правовим статусом, які ми розглянемо далі.

1.2. Основоположні засади діяльності медіатора

Характерною рисою медіації, що відрізняє її від інших способів вирішення конфліктів, є участь в ній третьої нейтральної сторони, яка не виносить рішення по суті спору, однак має прямий вплив на його вироблення сторонами.

Т.О. Подковенко зауважує, що саме ефективність медіації багато в чому залежить від ролі цієї третьої нейтральної сторони (медіатора), яка сприяє тому, щоб сторони змістили акценти з відстоювання своїх позицій на задоволення власних інтересів [55, с. 28].

Відповідно до п.2 ч.1 ст.1 Законопроекту № 3504 медіатором є спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію [7].

О.С. Можайкіна зазначає, що основне завдання медіатора полягає в організації спільної роботи учасників спору (конфлікту) над проблемою. Він має сприяти сторонам у досягненні розуміння інтересів один одного, налагодженні конструктивної комунікації з метою досягнення взаємоприйняттого рішення, застосовуючи спеціальні медіаційні техніки та інструменти [47, с. 55].

М.Д. Корінько додає, що медіатор представляє результати проведеного аналізу причин конфлікту сторонам відповідним чином, який забезпечує досягнення мети врегулювання господарського непорозуміння, щоб вищий управлінський персонал підприємств зміг обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту [33, с. 249].

З огляду на вищенаведене можна зробити висновок, що роль медіатора в процедурі альтернативного врегулювання спорів є досить значною, тому в своїй діяльності він має керуватися відповідними нормами та принципами, які визначатимуть його права, обов'язки та відповідальність за порушення встановлених вимог.

Однак, як вже було згадано раніше, що стосується недоліків застосування альтернативних способів врегулювання спорів, то найбільшою проблемою називають те, що українські медіатори працюють без правового забезпечення своєї діяльності [64, с. 79]. Тому, через відсутність офіційно закріплених законодавчих норм, основою діяльності медіатора, на нашу думку, слід вважати принципи, на яких базується процедура медіації і, зокрема, роль медіатора в ній. Крім того, науковці додають, що принципи медіації є фактично джерелом цього процесу та норм права, що покликані врегулювати медіаційну процедуру [53, с. 52].

На думку Ю.І. Мельничук, фундаментальними ж принципами посередництва постають – гуманізм, законність, чесність, порядність та ін., а зафіксовані норми, якими фахівець-медіатор повинен користуватись, сприяють програмуванню його дій та гарантують впевненість щодо виконання ним професійного обов'язку при вирішенні конфліктної ситуації на високому рівні [43, с. 148].

Однак, крім загальних засад, медіатор керується спеціальними принципами, які розкривають зміст його діяльності та визначають певний порядок дій.

Серед передбачених в ст.4 Законопроекту № 3504 принципів медіації, безпосереднє відношення до діяльності медіатора мають принципи добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості [7].

О.С. Можайкіна зауважує, що медіація проводиться безпосередньо медіатором (посередником), тому саме він має забезпечити дотримання зазначених принципів. Крім того, кожен із зазначених принципів покладає на медіатора певні обов'язки [46, с. 61].

Принцип добровільності здебільшого стосується сторін медіації, які на основі вільного волевиявлення можуть ініціювати участь в ній або припинити її проведення в будь-який час. Водночас Н.М. Грень акцентує на тому, що принцип добровільності має бути застосований не тільки до сторін, але й до медіатора, тому що психологічна атмосфера та особливий підхід забезпечує медіаційному процесу успішність, в разі примусу медіатора такий зв'язок є зруйнованим [23, с. 76]. На підсилення цієї позиції слід навести закріплене в ч.1 ст.5 Законопроекту № 3504 положення, відповідно до якого участь у медіації є добровільним волевиявленням учасників медіації. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації [7].

О.С. Можайкіна, зокрема, добровільність медіатора вбачає у тому, що у разі розуміння ним неможливості конструктивної роботи в медіаційному процесі, відсутності бажання сторін вирішити спір, а також з будь-яких інших причин, які можуть заважати веденню медіаційного процесу, він має право припинити ведення переговорів та вийти з цього процесу [45, с. 56].

Таким чином, добровільність, як одна із засад діяльності медіатора, надає йому право вибору, що зі свого боку гарантує сторонам його свідому віддачу та, відповідно, найкращий результат.

Як вже згадувалося в попередньому підрозділі, принцип конфіденційності також лежить в основі взаємодії усіх учасників медіації. Н.М. Грень зазначає, що вагома гарантія дотримання принципу конфіденційності закладається у правове становище медіатора, який володіє своєрідним «іmunітетом», тобто визнанням того, що він не може бути допитаний щодо інформації, яку він дізнався під час проведення медіації [23, с. 77].

Так, відповідно до п.2 ч.1 ст.67 Господарського процесуального кодексу України та п.2 ч.1 ст.70 Цивільного процесуального кодексу України не можуть бути допитані як свідки особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору, – про такі відомості [2; 3]. Аналогічне положення закріплене

в ч.5 ст.6 Законопроекту № 3504, згідно з якою медіатор не може бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації [7].

Водночас Н.А. Мазаракі зауважує, що як свідок не може бути викликаний лише медіатор, що дає можливість зацікавленій стороні спору в можливому судовому засіданні викликати для свідчень інших учасників медіації і тим самим обійти вимоги конфіденційності [38, с. 32]. З огляду на це, список осіб, які не можуть бути допитані щодо конфіденційної інформації, отриманої в процесі медіації, має бути розширений.

Принципи нейтральності та незалежності медіатора відповідно до ч.ч.1-2 ст.7 Законопроекту № 3504 полягають в тому, що під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб.

Медіатор не може:

- 1) суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі);
- 2) надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору);
- 3) приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації;
- 4) бути представником або захисником будь-якої із сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором. Тобто, незалежність та нейтральність медіатора захищають його від стороннього впливу третіх осіб під час провадження медіації та водночас покладають на нього певні обов'язки [7].

Так, відповідно до п.2.1. Європейського кодексу етики медіаторів до початку медіації медіатор зобов'язаний повідомити сторони про будь-які обставини, які можуть вплинути або можуть розглядатися як такі, що можуть вплинути, на його незалежність, або викликати конфлікт інтересів. Якщо

медіацію розпочато, медіатор повинен призупинити медіацію при виявленні вищевказаних обставин. До таких обставин відносяться:

- особисті або ділові відносини медіатора з однією або декількома із сторін;
- фінансова чи інша зацікавленість медіатора в результаті медіації, пряма або непряма;
- наявність факту співпраці медіатора або будь-якого іншого працівника його фірми з однією або декількома із сторін в будь-якій якості, крім медіатора [11].

При цьому, якщо незалежність передбачає непідконтрольність медіатора будь-яким зовнішнім факторам, то нейтральність виявляється у його здатності абстрагуватися від внутрішніх почуттів.

Зміст принципу нейтральності, на думку О.С. Можайкіної, полягає в тому, що медіатор не надає переваг одній із сторін конфлікту, а повинен встановити відповідний баланс, який дозволить сторонам почуватися комфортно. Крім того, в медіаційному процесі медіатор не занурюється в сам конфлікт, не намагається з'ясувати те, що б потрібно було йому самому для пошуку необхідних шляхів вирішення конфлікту [45, с. 57].

Близьким до принципу нейтральності є принцип неупередженості медіатора. З точки зору Н.М. Грень, принцип нейтральності й неупередженості медіатора полягає в тому, що медіатор має бути професійною особою високого рівня, тобто не допускати переваги однієї із сторін процесу, висловлювати свої уподобання або вказувати на правильність чи, навпаки, неприйнятність вимог сторін [23, с. 80-81].

Крім того, нейтральність та неупередженість медіатора проявляється в тому, що він не може пропонувати сторонам можливі шляхи вирішення конфлікту та схилити їх до конкретного рішення. Винятком є лише те, що відповідно до ч.5 ст.7 Законопроекту № 3504 медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів [7].

Н.А. Мазаракі припускає, що, безумовно, нейтрального та неупередженого медіатора бути не може, адже медіатор, хоча й розуміє вимоги до своєї діяльності, не може цілком позбутися власного світогляду, уподобань, суб'єктивного сприйняття реальності, життєвого досвіду тощо, водночас професіоналізм медіатора, зокрема, передбачає і здатність медіатора не допустити зовнішніх проявів свого суб'єктивного ставлення [40, с. 103].

Таким чином, основоположними засадами діяльності медіатора у процедурі комерційної медіації слід назвати конфіденційність, добровільність, незалежність, нейтральність та неупередженість. Їх зміст розкривається через принципи проведення медіації, більшість з яких лежить в основі діяльності медіатора.

Узагальнюючи вищепроаналізовані принципи, варто окремо звернути увагу на права та обов'язки медіатора, які з них випливають.

На думку Г.Б. Супрун, права медіаторів і їхніх об'єднань є тими законно визначеними можливостями, якими вони можуть користуватися з метою досягнення цілей своєї діяльності й забезпечити підтвердження та захист свого правового становища в суспільстві й державі як суб'єктів адміністративних правовідносин. Обов'язками, відповідно, є ті умови та правила поведінки, яких вони повинні дотримуватися, щоб реалізувати надані права [61, с. 58-59].

Так, відповідно до ст.11 Законопроекту № 3504 медіатор має право:

- 1) самостійно визначати методику проведення медіації, за умови дотримання вимог закону, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора;
- 2) отримувати від сторін конфлікту (спору) інформацію про такий конфлікт (спір) в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації;
- 3) на відшкодування витрат, здійснених для підготовки до медіації та її проведення, а також на оплату послуг за здійснення заходів з підготовки до медіації та/або її проведення у розмірі та формі, передбачених договором про проведення медіації, правилами проведення медіації або законодавством;

- 4) збирати та поширювати знеособлену інформацію про кількість, тривалість та результативність проведених ним медіацій;
- 5) відмовитися від участі в медіації;
- 6) мати інші права, передбачені законом, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації [7].

Крім того, Г.В. Ільющенко вважає за доцільне наділити посередника (медіатора) правом знайомитися з матеріалами справи, щодо якої розпочато процедуру медіації. На основі зібраної інформації медіатор може здійснити аналіз конфлікту щодо сторін, предмета й підстав спору, передбачити специфічні інтереси сторін, ступінь важливості спірних питань для кожної з них, позиції та інтереси сторін, їх зацікавленість у співпраці з опонентом, когнітивні, мотиваційні та емоційні чинники виникнення конфлікту тощо [27, с. 47].

У ст.12 Законопроекту № 3504 передбачено, що медіатор зобов'язаний:

- 1) здійснювати підготовку до медіації та її проведення відповідно до закону, правил проведення медіації та кодексу професійної етики медіатора;
- 2) під час підготовки до медіації надавати сторонам конфлікту (спору) для ознайомлення кодекс професійної етики, якого він дотримується у своїй діяльності;
- 3) не розголошувати інформацію, яка стала йому відома під час підготовки та проведення медіації;
- 4) повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості. У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора;
- 5) припинити проведення медіації у разі виникнення суперечності між особистими інтересами та обов'язками медіатора, яка може вплинути на

його нейтральність, незалежність та неупередженість під час проведення медіації, а також за наявності інших обставин, що унеможливають його участь або вимагають припинення його участі в медіації;

- б) інформувати сторони та інших учасників медіації про їхні права та обов'язки, принципи і правила проведення медіації, структуру процедури медіації, можливість отримання консультацій у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі, а також про свій професійний досвід та компетенцію;
- 7) керувати процедурою медіації;
- 8) підвищувати свій професійний рівень;
- 9) виконувати інші обов'язки, передбачені законом та іншими правовими актами, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації [7].

Таким чином, вищенаведені права та обов'язки медіатора здебільшого пов'язані з процедурними моментами самого процесу проведення медіації. Їх офіційне закріплення шляхом прийняття Закону України «Про медіацію» сприяло б затвердженню його правового статусу при вирішенні комерційних спорів на законодавчому рівні та підвищенню довіри до його особи на рівні суспільства.

Крім того, дотримання всіх вищезгаданих обов'язків медіатора має забезпечуватися передбаченою для нього відповідальністю.

У ст.15 Законопроекту № 3504 законодавець планує закріпити положення про те, що медіатор може нести цивільно-правову, адміністративну чи кримінальну відповідальність, а також відповідальність, визначену статутом або положенням об'єднання медіаторів, членом якого він є [7].

М.М. Семеряк вважає, що доречно було б прописати в Законопроекті види й обсяг відповідальності медіатора, оскільки в перехідних положеннях цього документа автори не передбачають унесення до чинних законодавчих актів змін і/або доповнень щодо відповідальності медіатора. Крім того, відсутність у

спеціальному законодавчому акті норми про відповідальність у майбутньому може створити проблеми в правозастосовній практиці [59, с. 53].

З огляду на обсяг повноважень та функції медіатора, нормативно закріплена відповідальність є необхідною умовою його правового статусу, адже завдяки цьому сторони зможуть отримати додаткові гарантії захисту своїх прав та інтересів.

Наприклад, Г.В. Ільющенко вважає за необхідне передбачити у законодавстві про медіацію відповідальність медіатора за порушення конфіденційності шляхом надання можливості сторонам отримати компенсацію збитків шляхом подання позову до суду та ініціювати заборону медіаторові займатись медіацією у майбутньому [26, с. 34]. Натомість у ч.1 ст.15 Законопроекту № 3504 закріплено лише загальне положення про те, що у разі порушення зобов'язань за договором про проведення медіації медіатор несе цивільно-правову відповідальність відповідно до закону [7]. Крім цивільно-правової відповідальності, за порушення медіатором конфіденційності та вчинення ним інших правопорушень має бути передбачена дисциплінарна відповідальність, для практичного застосування якої має бути створений відповідний механізм.

Отже, основоположними засадами діяльності медіатора у процедурі комерційної медіації слід вважати принципи її проведення, оскільки саме вони визначають вимоги до його поведінки та обумовлюють відповідний порядок дій. Крім того, на основі зазначених принципів стає можливим виокремлення прав та обов'язків, які, попри відсутність офіційного закріплення, впливають із загальновідомих засад його діяльності. В той час як права визначають можливі варіанти поведінки медіатора під час проведення комерційної медіації та надають йому певні повноваження, обов'язки встановлюють окремі заборони та відповідальність за їх порушення. В Законі України «Про медіацію» було б доречно більш деталізовано визначити види та обсяг відповідальності медіатора, адже саме вона є тим стримуючим фактором, що гарантує професіоналізм медіатора та, водночас, підвищує довіру суспільства до процедури медіації.

РОЗДІЛ 2

МЕДІАТОР У ВИРІШЕННІ КОМЕРЦІЙНИХ СПОРІВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ

2. 1. Сутність та правовий зміст статусу медіатора в Україні

З попереднього розділу відомо, що медіатор посідає важливе місце у процедурі комерційної медіації, оскільки в процесі її проведення виконує низку функцій у межах покладених на нього повноважень, зокрема через реалізацію прав та виконання обов'язків. Однак в цьому контексті роль медіатора обмежується взаємодією зі сторонами медіації та не розкривається у правовому вимірі загалом.

Як слушно зауважує І.І. Литвин, визначення місця та особливостей діяльності будь-якого із суб'єктів правовідносин можливе лише за умови аналізу їх правового статусу, який відображає основні аспекти відносин особи з державою та суспільством [37, с. 18]. Саме тому встановлення сутності та правового змісту статусу медіатора у комерційній медіації є необхідною умовою для повноцінного розуміння портрету особи, яка має намір та можливість її проводити. Насамперед це має значення з огляду на те, що успіх та кінцевий результат медіації більшою мірою залежить саме від особи, яка її проводить. Так, на думку Н.А. Мазаракі, ефективність процедури медіації і, як наслідок, розширення вимірів її застосування, напряду залежить від професіоналізму медіатора, його знань, навичок та сумлінності [41, с. 334].

Потреба визначення статусу медіатора також обумовлена потребою формування у населення довіри до медіатора та до процедури медіації в цілому. Правова визначеність в цьому питанні сприятиме чіткому розумінню ролі медіатора та засад його діяльності [66, с. 50].

Для встановлення сутності правового статусу медіатора, спочатку слід з'ясувати, в чому полягає дефініція поняття «статус».

Так, відповідно до політологічного словника статус – це правове становище (сукупність прав і обов'язків) – стан фізичної чи юридичної особи [70, с. 693]. У

загальній теорії права під поняттям «правовий статус» розуміють положення суб'єкта в правовій реальності, що відображається в його взаємовідносинах з суспільством і державою [20, с. 106].

З вищенаведеного можна зробити висновок, що правовий статус будь-якої особи розкривається через сукупність прав та обов'язків, способи їх набуття та гарантії дотримання, що забезпечується за рахунок взаємодії з державою та суспільством. Недаремно І.І. Литвин говорить про те, що саме завдяки правовому статусу особа включається у систему тих чи інших правовідносин [37, с. 21], тобто саме завдяки правовому статусу стає можливою участь медіатора у комерційній медіації як нейтрального посередника між сторонами, що обумовлює певні вимоги, яким він має відповідати.

М.М. Семеряк зауважує, що у поданому до Верховної Ради України Законопроекті зазначені відповідні вимоги до кваліфікації медіатора та відповідного здійснення ним медіаційної діяльності. Водночас відсутня чітка правова регламентація порядку доступу до професії медіатора й припинення статусу медіатора [59, с. 53].

Ю.І. Мельничук додає, що крім того, не вирішується належним чином питання правового статусу медіатора як суб'єкта підприємницької діяльності або незалежної професійної діяльності (за аналогією зі статусом адвоката, арбітражного керуючого, нотаріуса) [44, с. 44]. Однак це питання знайшло своє вирішення у тексті Законопроекту № 3504 до другого читання, у ч.2 ст.11 якого зазначено, що медіатор може надавати послуги з медіації на платній чи безоплатній основі, за наймом, через суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, через об'єднання медіаторів або індивідуально. Медіатор проводить медіацію індивідуально як фізична особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, або як фізична особа-підприємець. Медіатор, який проводить медіацію індивідуально, може відкривати рахунки в банках, мати печатку, штампи, бланки із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові (за наявності) [7].

З точки зору Н.А. Мазаракі, становлення професії медіатора в Україні повинно базуватися на високих вимогах, що забезпечуватиме авторитет та повагу

до медіаторів у суспільстві, довіру до інституту медіації. До сукупності таких вимог слід віднести критерії віку, освіти, високих моральних та ділових якостей, професійної підготовки та підвищення кваліфікації [41, с. 343-344].

Тому спробуємо проаналізувати загальні критерії, які складають зміст статусу медіатора та, водночас, є передумовами його отримання.

Перш за все необхідно встановити, хто не може бути медіатором.

Так, відповідно до ч.2 ст.9 Законопроекту № 3504 медіатором не може бути особа, яка має судимість, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або недієздатна особа [7].

Н.В. Бондарчук вважає, що цей список необхідно доповнити такими особами, як: судді та працівники судових органів, прокурори, працівники Національної поліції України, члени органів місцевого самоврядування. Перш за все це усуне суперечність принципам медіації, а також сприятиме недопущення корупційного складника під час проведення даного процесу [18, с. 210], що має неабияке значення в процедурі комерційної медіації, де особистий або майновий інтерес медіатора може завдати значної шкоди сторонам, спір між якими зазвичай носить матеріальний характер.

З нашої точки зору, встановлення конкретного переліку осіб, які не можуть бути медіатором, підвищує престижність його статусу в очах громадськості, оскільки підіймає його на один рівень із судьями, адвокатами, нотаріусами, для яких також встановлюються подібні обмеження.

Водночас відповідно до ч.ч.1, 3 ст.9 Законопроекту № 3504 медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном. Сторони медіації, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та підпорядкування, громадські об'єднання можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, яких вони залучають або послугами яких користуються, зокрема щодо наявності спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо [7].

Тобто, законодавець передбачає той факт, що юридична особа не може отримати статус медіатора. При цьому дана норма не встановлює конкретних вимог щодо віку та освіти особи, яка має намір проводити медіацію, а відносить їх на розсуд суб'єктів, які бажають вирішити спір за допомогою медіатора, маючи при цьому можливість самостійно його обрати. Аналогічні вимоги можуть висувати об'єднання медіаторів та організації, що забезпечують проведення медіації [7]. Однак думки вчених дещо відрізняються від позиції законодавця.

Н.М. Грень, враховуючи необхідність наявності особистих та професійних рис, все ж таки вважає, що вік медіатора є обов'язковою вимогою. Особа повинна набути професійного і життєвого досвіду, отримати психологічні навички і моральні установки, мати необхідний рівень соціалізації [23, с. 149].

На думку Н.В. Бондарчук, медіатор несе таку ж відповідальність перед сторонами, як і суддя. Тож вона вважає, що віковий бар'єр медіатора має відповідати віковому бар'єру суддів [18, с. 211].

Так, відповідно до ст.69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросесним та володіє державною мовою [5].

С.В. Бабанін зі свого боку пропонує встановити мінімальний вік медіатора в Україні, який може проводити медіацію за спорами, які пов'язані з порушенням тих чи інших нормативно закріплених прав, у двадцять п'ять років, а також обов'язковість наявності у нього вищої юридичної освіти та стажу професійної діяльності у сфері права щонайменше три роки [14, с. 5].

Н.М. Грень також вважає віковий ценз 25 років достатнім для здобуття необхідної освіти, практики, досвіду та соціалізації для ефективності професійної діяльності медіатора [23, с. 150].

А.Г. Бортнікова підтримуючи вищезазначені позиції зауважує, що у 25 років у людини з'являється життєвий та професійний досвід, мудрість, які дають

можливість уже приймати виважені справедливі та неупереджені рішення [19, с. 20].

На нашу думку, закріплення в Законі «Про медіацію» вікового цензу медіатора не є обов'язковою умовою і на даному етапі становлення професії медіатора було б недоцільним обмеженням доступу до неї. Враховуючи принцип диспозитивності, властивий процедурі медіації, сторони є вільними у виборі медіатора, а тому самостійно можуть надати перевагу особі бажаного віку. Однак рівень необхідної освіти все ж таки має бути встановлений у законодавстві з огляду на певний рівень загальних знань, якими повинна володіти людина, перш ніж опанувати професію бізнес-медіатора. Тому ч.1 ст.9 Законопроекту № 3504 слід залишити у такій редакції: «медіатором може бути фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном».

Крім того, серед науковців існують неоднозначні думки щодо необхідної фаховості медіатора. Оскільки в проекті зазначеного закону така умова не передбачена, можна дійти висновку, що медіатором зможе стати випускник будь-якої спеціальності.

Т.С. Кисельова з цього приводу зауважує, що медіатори не мають мати юридичної освіти для того, щоб практикувати медіацію. Зазвичай представники інших професій – психологи, інженери, лікарі, вчителі, є негіршими за юристів медіатори [31, с. 7].

Н.М. Грень наводить позицію, що професіоналізм у юридичній сфері шкодить, оскільки медіатор, розуміючи справедливість вирішення конфлікту, на основі чинних правових норм, може мати суб'єктивну оцінку чи схилити сторони до ухвалення рішення в межах реалій, що наближені до судового процесу [23, с. 145].

На противагу цьому М.К. Богуш вважає, що медіатором повинна бути особа з вищою юридичною освітою, оскільки саме медіатор-юрист здатен допомогти сторонам обрати шлях вирішення конфлікту та матеріалізувати його у формі договору або мирової угоди, зміст якої не суперечитиме нормам чинного законодавства [17, с. 42].

Н.А. Мазаракі підтримує позицію, що діяльність юриста та діяльність медіатора керується різними внутрішніми імперативами і такі професії не повинні ототожнюватися, хоча і мають спільну мету – утвердження верховенства права, забезпечення справедливості. Водночас, автор не відкидає того факту, що наявність вузькоспеціалізованих знань підвищує компетентність медіатора [41, с. 347]. Наприклад, для бізнес-медіатора необхідним є розуміння тонкощів ведення бізнесу, особливостей підприємницької діяльності, а також знання основ права, зокрема господарського та цивільного.

А.Г. Бортнікова зазначає, що загалом, у літературі та практичній діяльності склалося бачення, що для медіатора ліпше мати на вибір юридичну, психологічну чи педагогічну вищі освіти [19, с. 20].

З точки зору С.П. Желепи, освіта повинна бути як психологічна, так і юридична. Основною повинна психологічна, оскільки медіація застосовується у будь-яких конфліктах (спорах). Конфлікти – це психологічна категорія, тому медіатор повинен бути кваліфікованим та обізнаним на психології та праві [24, с. 2].

На нашу думку, додаткова освіта медіатора в будь-якому випадку не шкодить, а лише підвищує якість процедури медіації. Наприклад, медіатор-психолог знаходить індивідуальний підхід до кожної зі сторін конфлікту, заручається їх довірою шляхом застосування відповідних психологічних прийомів; медіатор-юрист забезпечує юридичне оформлення взаємного погодження сторін; медіатор-економіст розуміється у фінансових аспектах, які так чи інакше знаходять своє відображення у більшості конфліктів. Більше того, специфіка комерційної медіації вимагає від медіатора базових знань у сфері економіки, менеджменту та бізнесу.

М.Д. Корінько з цього приводу зауважує, що надання послуг медіатора потребує: наявності у нього знань зі специфіки діяльності суб'єктів господарювання – учасників конфлікту, економіки, обліку та права; бути особою, яка має довіру представників учасників конфлікту [33, с. 249].

В.А. Залізняк додає, що медіатор має бути компетентним з питання предмета спору, мати відповідну підготовку, досвід роботи у сфері господарського права, та дотримуватися професійної етики [25, с. 176].

Важливим елементом діяльності медіатора є дотримання норм професійної етики, а також наявність механізму забезпечення їх виконання. Наразі медіатори України мають право вибору: дотримуватися положень Європейського кодексу поведінки для медіаторів, розробити власні стандарти в рамках організації, приєднатися до стандартів інших організацій [66, с. 50]. Так, відповідно до ч.2 ст.13 Законопроекту № 3504 об'єднання медіаторів розробляють власні кодекси професійної етики медіатора чи визнають та приєднуються до існуючих кодексів професійної етики медіатора [7].

Наприклад, відповідно до п.1 Європейського кодексу етики медіаторів медіатор повинен бути компетентним і добре розбиратися в процедурі медіації. Це передбачає належне навчання, безперервне оновлення знань і практики медіації з урахуванням відповідних стандартів і правил акредитації [11].

Аналогічне положення закріплене в п.2.7. Кодексу етики медіатора Національної асоціації медіаторів України, згідно з яким медіатор має бути компетентним у всіх питаннях стосовно процедури медіації, що передбачає наявність необхідних знань, умінь та навичок, їх безперервне оновлення та розвиток [12].

На нашу думку, дані норми свідчать про їх спрямування саме на професійну медіацію, адже встановлюють певні обмеження для осіб, які можуть її здійснювати. Те ж саме можна прослідкувати у запропонованих Законом № 3504 положеннях, які закріплюють вимоги до особи медіатора та його професійної діяльності.

Г.О. Огречук вважає, що підхід вітчизняного законодавця, за яким послуги медіації мають надаватися лише на професійній основі, є досить спірним. З одного боку це може мати такі негативні наслідки, як монополізація вказаної сфери діяльності кількома великими організаціями медіаторів; обмеження можливості звернення до медіації широких верств населення, які будуть не в

зможі оплатити відповідні послуги; ігнорування можливості вирішення спору за допомогою медіації у випадках, коли особливе значення має авторитетність медіатора; створення зайвих перепон для надання послуг з медіації особами, які мають достатній професійний та життєвий досвід для здійснення такої діяльності. З іншого боку, надання права надавати послуги медіації не на професійній основі з усіма правовими наслідками в умовах, коли медіація ще не набула визнання в суспільстві, в умовах нестабільної економіки та необізнаності населення може призвести до чисельних порушень прав осіб, поширення шахрайських дій і, як наслідок, дискредитації цього правового інституту [50, с. 123-124]. З нашої точки зору, встановлення конкретних законодавчих вимог та обмежень до осіб, які мають намір провадити медіацію на професійній основі, є необхідним кроком, адже це сприятиме підвищенню довіри до даного інституту в цілому.

Одним із ключових питань в цьому зв'язку слід назвати легалізацію діяльності медіатора шляхом внесення професії «медіатор» до Національного класифікатора ДК 003:2010 «Класифікатор професій», в якому на сьогодні міститься згадка про Фахівця з урегулювання конфліктів та медіації у соціально-політичній сфері (код професії 2442.2) [8], що позитивним чином відобразилося на загальному сприйнятті цього виду професійної діяльності та стало значною перевагою для самих медіаторів.

Водночас у Законопроекті № 3504 законодавець намагається деталізувати конкретні вимоги до професійної підготовки медіаторів, зокрема часу та суб'єктів її проведення. Так, відповідно до ч.1 ст.10 Законопроекту № 3504 базова підготовка медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання. Програма базової підготовки медіатора включає теоретичну підготовку і відпрацювання практичних навичок [7].

Однак рано стверджувати про досконалість запропонованих законопроектом норм. Наприклад, О.О. Кармаза вважає, що з огляду на те, що особа повинна отримати комплекс знань щодо ведення переговорів, знань у сфері

психології, конфліктології, права тощо, кількість годин навчання потребує збільшення [28, с. 27].

Н.В. Бондарчук, зокрема, схиляється до думки, що навчання медіатора в Україні має тривати не менше ніж 200 академічних годин, 60 із яких буде відведено на навчання практичним навичкам [18, с. 211].

Таким чином, попри закріплення в ч.3 ст.10 Законопроекту № 3504 положення, згідно з яким підготовка у сфері медіації, крім базової, може включати спеціалізовану підготовку відповідно до програм навчання, розроблених суб'єктами освітньої діяльності [7], все ще доречно говорити про те, що проект закону України «Про медіацію» потребує доопрацювання та внесення змін щодо вимог до фахової підготовки медіаторів, які б передбачали більшу кількість годин для опанування основ правових знань [46, с. 62]. А враховуючи те, що законодавець наразі не передбачає вищу освіту обов'язковою умовою для того, щоб стати медіатором, кількість годин для осіб з вищою освітою та без неї не може бути однаковою.

Крім того, вкрай важливо врахувати те, що у разі прийняття проекту Закону України «Про медіацію» у редакції, що була прийнята за основу Верховною Радою України у першому читанні, може скластися ситуація, що в Україні не всі практикуючі медіатори будуть відповідати вимогам ст.ст.9, 10 вказаного Закону щодо мінімальної тривалості базової підготовки у сфері медіації 90 годин. Адже 20 років більшість навчальних центрів здійснювали підготовку медіаторів за 48-годинними програмами навчання [66, с. 50]. Для вирішення цієї проблеми у п.2 прикінцевих та перехідних положеннях остаточного тексту Законопроекту № 3504 до другого читання передбачено, що медіаторами також визнаються особи, які до набрання чинності цим Законом пройшли навчання базовим навичкам медіатора (медіації) обсягом не менше 48 годин, що підтверджується відповідними сертифікатами [7].

Щодо суб'єктів, які здійснюють підготовку медіаторів у ч.2 ст.10 Законопроекту № 3504 сказано, що підготовку у сфері медіації здійснюють суб'єкти освітньої діяльності [7].

При цьому Н.В. Бондарчук вважає, що підготовка спеціалістів даного виду діяльності повинна проводитись все ж під контролем держави, зокрема, у ЗВО або ж юридичними особами, котрі отримали саме державну акредитацію [18, с. 211].

На сьогодні сертифікатні та освітньо-професійні програми з медіації та управління конфліктами вже викладаються в Україні в таких закладах вищої освіти: Національний університет «Києво-Могилянська академія» (м. Київ); Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича та Лабораторія медіації, переговорів та арбітражу (м. Чернівці); Київський національний торговельно-економічний університет (м. Київ) тощо, де майбутні медіатори можуть отримати загальні компетентності, базові вміння та навички, необхідні для ефективного вирішення різного роду спорів. Даний перелік не є вичерпним, адже більшість університетів України викладають медіацію, принаймні, як навчальну дисципліну для юридичних спеціальностей.

Однак такі програми розраховані на викладення загальних знань про медіацію, здобувши які вже сертифікований медіатор зможе поглиблювати їх шляхом проходження додаткових курсів, відвідування семінарів та лекцій, зосереджуючись на більш конкретній галузі конфліктів. Так, специфічна сфера провадження бізнес-медіації, пов'язана з особливим суб'єктним складом та предметом комерційних спорів, обумовлює додаткові вимоги, яким повинен відповідати медіатор, та додаткові знання і навички, якими він повинен володіти.

З огляду на різноманіття спорів, що можуть виникати у комерційній сфері, професійна підготовка бізнес-медіаторів має охоплювати не лише навчання загальним засадам проведення медіації, але й відповідним діловим якостям та особливостям галузі. Для цього існують спеціальні навчальні курси, які об'єднують в собі вищенаведені вимоги та готують бізнес-медіаторів до професійної діяльності, надаючи їм для цього всі необхідні знання з урахуванням тонкощів їх спеціалізації.

Якщо особа відразу прагне розпочати свою кар'єру саме як бізнес-медіатор, то на офіційному сайті Національної асоціації медіаторів України міститься інформація про партнерські тренінгові центри, а саме: Тренінг Центр (м. Львів);

Українська академія медіації (м. Одеса); Український центр медіації при Києво-Могилянській бізнес-школі (м. Київ); Центр права та посередництва (м. Харків), звернувшись до яких початківці зможуть отримати знання та навички, потрібні для практики комерційної медіації [67].

Окремо хотілося б звернути увагу на Програму Академії Торгово-промислової палати (далі – ТПП) Мюнхена і Верхньої Баварії та Українського центру медіації – «Бізнес-медіатор», що є першим міжнародним комплексним спеціалізованим курсом з навчання медіації в Україні, завершивши який учасник може отримати престижний міжнародний документ – сертифікат Академії ТПП Мюнхена та Верхньої Баварії [68, с. 3]. Навчальна програма дасть можливість учасникам кваліфіковано і професійно працювати медіаторами у бізнес-середовищі. Для цього вони отримують знання про основоположні методи і прийоми медіації, які особливо стосуються менеджменту та трудової діяльності, а також солідні фахові знання про бізнес-медіацію, теоретичні та пізнавальні основи з міждисциплінарних та міжнародних питань. Програма складається з п'яти модулів і становить загалом 220 годин: 180 годин теорії і практики – з них 144 години занять включно із вправами, рольовими іграми і заключним іспитом, а також 36 годин супервізії; 20 годин інтервізії у самостійно організованих малих групах; 20 годин підготовки до іспиту включно із написанням випускної роботи [68, с. 6-7].

О.А. Островська звертає увагу на те, що актуалізується питання підготовки фахівців саме з фінансової (фінансово-економічної, фінансово-господарської) медіації. Саме спеціалісти з фінансової (фінансово-економічної, фінансово-господарської) медіації володітимуть знаннями й практичними навичками з врегулювання корпоративних конфліктів та фінансових спорів [51, с. 354].

О.Г. Урсова, крім спеціальної підготовки, у своїй роботі висвітлила питання психологічної готовності медіаторів до професійної діяльності та проаналізувала створену для цього Програму підготовки, завданням якої є розвиток здатності учасників медіаційного процесу до спостереження психологічної реальності (відокремити бажане від реального), формування

внутрішньої власної установки на професійну діяльність (професійна мотивація), розвиток здатності до самостійної психопрактичної діяльності, підвищення рефлексивного потенціалу учасників [63, с. 218], що, з нашої точки зору, має бути включено в загальне навчання бізнес-медіаторів, яким в своїй діяльності також доведеться стикатися з морально-психологічною стороною кожного конфлікту.

Таким чином, існування вищенаведених програм свідчить про розвиток комерційної медіації в Україні. Водночас Н.А. Мазаракі зауважує, що з огляду на специфічність медіаційної діяльності, зміст таких програм має розробляти медіаторська спільнота із врахуванням позицій заінтересованих державних органів (зокрема, Міністерства юстиції України) та міжнародного досвіду [41, с. 349], що, на нашу думку, з огляду на швидкий розвиток та популяризацію даного методу врегулювання конфліктів, стане можливим вже найближчим часом.

Водночас М.К. Богуш вважає, що не слід передбачати занадто формалізовані вимоги до навчання медіаторів, ліцензування їх діяльності. Достатньо запровадити вимогу щодо сертифікації діяльності медіатора, наприклад, на базі самоврядної організації медіаторів при Міністерстві юстиції України, з веденням єдиного реєстру сертифікованих медіаторів [17, с. 42].

Так, відповідно до ч.ч.1, 3 ст.14 Законопроекту № 3504 об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, ведуть реєстри медіаторів з дотриманням вимог закону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу. Інформація, внесена до реєстрів медіаторів, є відкритою та загальнодоступною [7].

З огляду на це, Н.М. Грень зауважує, що вказувати на самостійність статусу медіатора є не цілком правильно [23, с. 151]. На думку М.М. Семеряк, потрібно створити відповідне недержавне самоврядування медіаторів, яке подібне до адвокатського, завданням якого буде здійснювати підготовку медіаторів, надання їм права займатися такою діяльністю і здійснювати контроль за ними, а в разі порушення етики та правил здійснення медіаційної діяльності припиняти право особи займатися медіаційною діяльністю [59, с. 53].

З точки зору Н.А. Мазаракі, на етапі становлення медіації у нашій державі формування корпусу професійних медіаторів з чітко встановленими стандартами навчання, сертифікації та акредитації створюватиме певні гарантії того, що інститут медіації здобуде довіру та визнання у суспільстві, а також не буде дискредитований діяльністю непідготовлених або недобросовісних медіаторів [41, с. 333-334].

Отже, сутність та правовий зміст правового статусу медіатора в Україні за відсутності спеціального закону розкриваються через вимоги до особи, яка має намір провадити медіаторську діяльність на професійній основі. На сьогодні статус бізнес-медіатора може отримати фізична особа, яка має професійні компетентності, що здобуваються нею в процесі спеціальної підготовки, яка в залежності від специфіки комерційних спорів має свої особливості. Вікові обмеження, рівень освіти та фах допоки не визнаються тими обов'язковими критеріями допуску до цієї професії, що надає можливість ширшому колу осіб отримати статус медіатора.

2. 2. Особливості правового статусу медіатора в зарубіжних країнах

Зважаючи на те, що в Україні законодавство у сфері медіації та регулювання правового статусу медіатора перебуває лише на стадії становлення, досвід зарубіжних країн з цього питання має неабияке практичне значення.

Наприклад, з точки зору Т.І. Шинкар, суттєвою допомогою при впровадженні медіації в українське суспільство є досвід європейських країн, зокрема, таких, як Польща, Норвегія, Німеччина, Словаччина, Фінляндія, Австрія та Велика Британія [65, с. 57].

Спробуємо проаналізувати особливості правового статусу медіатора в деяких зарубіжних країнах з метою вироблення на цій основі рекомендацій для України.

Т.С. Кисельова зауважує, що у країнах прецедентного права (США, Австралія, Канада, Нова Зеландія, Сінгапур, Індія) законодавство про медіацію не

встановлює ніяких вимог для медіаторів, такі вимоги встановлюються державними органами або професійними організаціями медіаторів через системи акредитації у цих організаціях [31, с. 7].

Ю.П. Крисюк з цього приводу зазначає, що для надання послуг медіації населенню та юридичним особам створюються державні, громадські та комерційні організації. Вони проводять навчання та підготовку медіаторів, займаються маркетингом медіаційних послуг, приймають заявки від населення, організовують проведення і моніторинг процедур медіації, займаються просвітницькою та громадською діяльністю [35, с. 155].

Так, двома найвідомішими центрами медіації у США, які мають розвинуту структуру і присутність в усіх штатах, а також закордоном, називають організацію Судовий Арбітраж і Медіаційні Послуги (Judicial Arbitration and Mediation Services – JAMS) та Американську Арбітражну Асоціацію (AAA) [31, с. 15].

З огляду на те, що без медіаторів у сфері економіки, політики, бізнесу в США не проходить жоден серйозний переговорний процес [34, с. 34], можна припустити, що доступ до провадження медіаторської діяльності все ж є дещо обмеженим.

Наприклад, основною вимогою для отримання статусу медіатора AAA є не менше ніж 10 років професійного стажу на вищих посадах у бізнесі, на виробництві або в інших професіях, а також освітній ступінь та/або професійна ліцензія, що відповідають галузі знань. Крім того, кандидат повинен відповідати наступним мінімальним вимогам: пройти навчання з медіації у обсязі щонайменше 24 години; надати докази проведення медіації принаймні у п'яти справах протягом останніх трьох років або неофіційного виконання функцій посередника протягом останніх двох років принаймні чотири рази; мати членство в одному підприємницькому, торговому або професійному об'єднанні [76].

Організація «Судовий Арбітраж і Медіаційні Послуги» також має схожу систему акредитації медіаторів, однак прийом конкретної особи залежить від Ради

організації і конкретних критеріїв щодо навчання, тощо JAMS не висуває [31, с. 16].

Водночас С.С. Мирза акцентує на тому, що у деяких країнах англосаксонської правової системи, зокрема в Австралії, відсутні обов'язкові вимоги щодо акредитації або підготовки медіаторів – у сфері акредитації та навчання медіаторів задіяна велика кількість різноманітних і незалежних одна від іншої організацій. Відсутні єдині державні вимоги щодо організацій-провайдерів медіативних послуг, у тому числі до їх організаційно-правової форми. У межах цієї країни та згідно із чинним законодавством Австралії медіатори мають право працювати на індивідуальній основі [48, с. 136].

На сьогоднішній день послуги медіації в Англії і Уельсі так само надаються медіаторами через професійні організації або самостійно. Держава свідомо не вводить ліцензування або якогось іншого регулювання цієї діяльності. Стандарти якості підготовки та надання послуг регулюються самими організаціями медіаторів [69, с. 9].

Т.С. Кисельова говорить про те, що система акредитації з підготовки медіаторів у країнах прецедентного права більшої міри носить приватний характер [31, с. 18]. Тобто, вимоги до особи медіатора все ж таки існують, але вони є більш гнучкими ніж ті, що зазвичай закріплюються на законодавчому рівні, процес внесення змін та доповнень до них є легшим та менш формалізованим. Крім того, перевагою є те, що майбутні медіатори наділяються правом вибору організації, через яку вони будуть провадити медіаторську діяльність.

С.С. Мирза із приводу англосаксонської моделі медіації додає, що вона відрізняється від романо-германської демократичністю доступу до цього виду діяльності, а також досить ліберальними вимогами до рівня загальної і спеціальної освіти потенційного медіатора, універсальністю застосування (у сфері як публічних, так і приватних відносин) [48, с. 135].

На противагу цьому у країнах континентального права основні вимоги до медіаторів закріплюються у спеціальному законодавстві про медіацію. Зазвичай

такі вимоги зводяться до трьох дуже загальних: 1) вік; 2) освіта; 3) професійна підготовка з медіації [31, с. 7].

Водночас, в залежності від особливостей правового регулювання статусу медіатора, в кожній країні існують певні відмінності у вимогах, що до нього висуваються.

О.О. Кармаза зазначає, що в Австрії, наприклад, професійним медіатором може бути особа, яка досягла 28 років, має встановлену законом професійну кваліфікацію, заслуговує на довіру та уклала договір страхування цивільної відповідальності [28, с. 26-27].

В Австрії регулювання основних принципів медіації, професійної підготовки та акредитації медіаторів передбачено Цивільним законом про Медіацію (Zivilrechtsmediationsgesetz). Щоб бути акредитованим, кандидат повинен бути включеним до списку осіб, що надається регіональним Верховним Судом [69, с. 10].

Л.В. Мелех додає, що у Чехії та Австрії медіаторами можуть бути спеціалісти у галузі права, соціальних наук чи психології, які пройшли спеціальний тренінг, а в Польщі необхідною умовою також є реєстрація в суді. Відповідно до французького законодавства посередники мають бути акредитовані прокурором і підписати контракт з Міністерством юстиції щодо надання послуг медіації [42, с. 211].

В Іспанії правовий статус медіатора може отримати особа, яка має вищу або професійну кваліфікацію, підготовку у сфері медіації не менше ніж 100 годин, з яких 35 годин – практичного навчання. Крім того, обов'язковою умовою в цій країні є страхування професійної діяльності [31, с. 8].

В Італії медіаторську діяльність може розпочати будь-яка особа з дипломом бакалавра, якщо при цьому вона пройшла не менше ніж 50 годин навчання з медіації та провела ко-медіацію і не менше двадцяти медіацій за 2 роки після отримання статусу медіатора [31, с. 8].

У Німеччині донедавна були відсутні будь-які державні або інші нормативні вимоги до первісної професійної підготовки медіатора. Також були відсутні

вимоги обов'язкової акредитації в будь-якій організації медіаторів. Таким чином, фактично будь-яка особа могла називати себе медіатором і надавати відповідні послуги [13, с. 160].

На сьогодні у Німеччині сертифікованим медіатором може стати особа будь-якого віку, однак за умови наявності в неї вищої або професійної кваліфікації, двох років професіонального досвіду та підготовки у сфері медіації не менше ніж 120 годин [31, с. 8].

Г.Л. Кохан додає, що у Німеччині діяльність медіатора дорівнюється до підприємницької: за наявності сертифіката професійний медіатор може здійснювати медіацію на основі патенту, як будь-який інший підприємець. Єдиних тарифів за послуги медіатора не існує, кожен фахівець самостійно встановлює свій гонорар (в середньому 100-300 євро за годину) [34, с. 35].

Таким чином, аналіз особливостей правового статусу медіатора в зарубіжних країнах дозволяє зробити висновок про існування двох моделей його правового регулювання: англосаксонської, в межах якої вимоги до медіатора не знаходять законодавчого закріплення, а варіюються в залежності від організацій, що здійснюють їх акредитацію та сертифікацію; та континентальної, де існують єдині закріплені в спеціальних законодавчих актах критерії, яким має відповідати особа, що бажає стати медіатором.

На нашу думку, в Україні, як у країні з романо-германською системою права, найбільш вдалим буде досвід впровадження континентальної моделі регулювання правового статусу медіатора та здійснення ним медіаційної діяльності, оскільки існування єдиного законодавчого акту, який закріплюватиме всі нюанси цієї процедури, значно спростить її сприйняття та практичне застосування. Водночас С.С. Мирза вважає, що корисним у впровадженні зарубіжного досвіду підготовки медіаторів в Україні може стати, зокрема, впровадження у сферу акредитації та навчання медіаторів великої кількості різноманітних та незалежних одна від іншої організацій [48, с. 137].

Окремо варто звернути увагу на правовий статус медіатора у країнах Співдружності Незалежних Держав, правова система яких є найбільш

наближеною до української, з огляду на їх територіальну близькість та спільне минуле. З цього приводу В.В. Поліщук зазначає, що у переважній більшості країн, що входять до Співдружності Незалежних Держав, медіація регулюється законами про медіацію [56, с. 77].

Згідно зі ст.4 Закону Республіки Білорусь «Про медіацію» медіатором може бути фізична особа, яка має вищу юридичну або іншу вищу освіту, має підготовку у сфері медіації в порядку, що встановлюється Міністерством юстиції Республіки Білорусь, або має досвід роботи в якості примирителя відповідно до процесуального законодавства, отримала свідоцтво медіатора, що видається Міністерством юстиції Республіки Білорусь на підставі рішення Кваліфікаційної комісії з питань медіації. При цьому в Законі визначається коло осіб, які не можуть бути медіаторами. Так, медіатором не може бути фізична особа:

- яка є державним службовцем, у тому числі здійснює повноваження судді в суді, якщо інше не передбачено законодавчими актами;
- визнана в установленому порядку недієздатною або обмежено дієздатною;
- яка має судимість;
- повноваження якої в якості судді суду, прокурорського працівника, співробітника Слідчого комітету Республіки Білорусь, Державного комітету судових експертиз Республіки Білорусь, органів внутрішніх справ, державної безпеки, прикордонної служби, працівника органів Комітету державного контролю Республіки Білорусь, податкових, митних органів, іншого державного службовця, нотаріуса, приватного нотаріуса, адвоката були припинені у порядку, встановленому законодавчими актами, з підстав, пов'язаними з вчиненням проступків, несумісних з її професійною діяльністю, – протягом трьох років з дня прийняття відповідного рішення, якщо інше не передбачено законодавчими актами;
- стосовно якої прийнято рішення про припинення дії свідоцтва медіатора у зв'язку з порушенням Правил етики медіатора, що затверджуються Міністерством юстиції Республіки Білорусь [72].

Так, крім Закону «Про медіацію» в країні існують різноманітні правила та інструкції, які регулюють правовий статус медіатора. Наприклад, Правила етики медіатора прийняті в цілях зміцнення основних видів діяльності медіаторів, підвищення якості медіації, а також забезпечення дотримання основних принципів медіації та представляють собою сукупність норм, що визначають вимоги, які висуваються до медіатора [75].

У Казахстані, згідно зі ст.9 Закону Республіки Казахстан «Про медіацію» медіатором може бути незалежна, неупереджена, не зацікавлена в результаті справи фізична особа, обрана за взаємною згодою сторін медіації, включена до реєстру медіаторів і яка дала згоду на виконання функції медіатора. Діяльність медіатора може здійснюватися як на професійній основі (професійний медіатор), так і на непрофесійній основі. Здійснювати діяльність медіатора на професійній основі можуть особи, які мають вищу освіту, які досягли двадцятип'ятирічного віку, які мають документ (сертифікат), який підтверджує проходження навчання за програмою підготовки медіаторів, що затверджується в порядку, який визначається Урядом Республіки Казахстан, і перебувають в реєстрі професійних медіаторів, а також судді у відставці. Здійснювати діяльність медіатора на непрофесійній основі можуть особи, які досягли сорокарічного віку і перебувають в реєстрі непрофесійних медіаторів, а також судді при проведенні примирних процедур в суді [71].

Крім того, у Казахстані розроблені та закріплені на законодавчому рівні Правила проходження навчання за програмою підготовки медіаторів, які призначені для підготовки професійних медіаторів у сфері врегулювання спорів (конфліктів), що виникають з цивільних, трудових, сімейних та інших правовідносин за участю фізичних і (або) юридичних осіб, а також розглядаються в ході кримінального судочинства у справах про злочини невеликої та середньої тяжкості і з видачою відповідних сертифікатів [74].

У Молдові відповідно до ст.3 Закону Республіки Молдова «Про медіацію» медіатор як представник вільної професії здійснює суспільно корисну діяльність, яка не є підприємницькою діяльністю і не може бути віднесена до такої.

Діяльність медіатора може здійснюватися на платній або безоплатній основі. Діяльність медіатора сумісна з будь-якою іншою професією або діяльністю, якщо законодавчими актами, що регламентують відповідні професії або види діяльності, не передбачено інше. Відповідно до ст.12 Закону медіатором може бути особа, яка відповідає в сукупності таким вимогам як: володіє повною дієздатністю; є володарем диплому ліценціата; раніше не засуджувалося за умисні тяжкі, особливо тяжкі і надзвичайно тяжкі злочини; не має судимості за незначні злочини і злочини середньої тяжкості; має бездоганну репутацію; здатна за станом здоров'я здійснювати дану професійну діяльність; закінчила курси початкової підготовки медіаторів; витримала атестаційний іспит на медіатора. Статус медіатора підтверджується атестатом, виданим Міністерством юстиції відповідно до Положення про атестацію медіаторів. Атестат медіатора видається за плату в розмірі 450 леїв, яка вноситься на рахунок Міністерства юстиції. Іноземні громадяни або особи без громадянства можуть отримати статус медіатора в Республіці Молдова, якщо вони відповідають передбаченим вимогам [73].

Таким чином, законодавчі акти країн Співдружності Незалежних Держав здебільшого закріплюють загальні вимоги, які висуваються до медіаторів будь-якої спеціалізації, не виокремлюючи при цьому особливості правового статусу медіатора при вирішенні комерційних спорів. З огляду на це В.В. Поліщук зауважує, що, як показує досвід країн Співдружності Незалежних Держав, наявність одного лише закону не може врегулювати весь процес медіації. Для цього необхідним є прийняття низки нормативно-правових актів, які будуть визначати порядок здачі іспитів для отримання статусу медіаторів, порядок організації процедури медіації, процес оформлення документів у процедурі медіації, спосіб ведення реєстру медіаторів у країні [56, с. 77], а також особливі вимоги до медіаторів, що займаються врегулюванням різного роду спорів, зокрема комерційних.

Г.Б. Супрун узагальнюючи зарубіжний досвід підготовки медіаторів, зазначає, що в Україні з метою удосконалення вказаного інституту необхідно: 1)

забезпечити державне регулювання медіації та підготовки кадрів у цій сфері; 2) виробити єдині державні стандарти підготовки медіаторів; 3) здійснювати обов'язкову акредитацію установ, що здійснюють підготовку кадрів для сфери медіації; 4) забезпечити постійне міжнародне співробітництво та обмін досвідом у сфері досудового примирення та врегулювання спорів; 5) сформувати єдиний державний реєстр кваліфікованих/сертифікованих медіаторів; 6) забезпечити постійний державний та громадський контроль за якістю надання послуг у сфері медіації [60, с. 37].

Отже, досвід зарубіжних країн так чи інакше має свій вплив на становлення медіації в Україні та є прикладом впровадження тієї системи, яка дасть позитивний результат. Не є винятком і правовий статус медіатора, який в кожній країні має свої особливості в залежності від правової системи його правового регулювання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши зміст та особливості правового статусу медіатора при вирішенні комерційних спорів та на підставі викладеного у випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, ми дійшли таких висновків:

1. Під комерційною медіацією слід розуміти альтернативну (позасудову), добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, в рамках якої сторони шляхом переговорів із залученням нейтрального посередника намагаються запобігти виникненню та врегулювати різного роду спори в процесі організації та здійснення господарської діяльності. Сутність бізнес-медіації полягає в тому, що ключову роль в ній відіграє медіатор, який, будучи незаінтересованим учасником, організовує процес переговорів та допомагає сторонам досягти взаємовигідного рішення. Крім загальних ознак, притаманних даній процедурі, бізнес-медіація має свої особливості, здебільшого пов'язані зі специфікою комерційних спорів, тобто їх суб'єктним складом та сферою виникнення, у зв'язку з чим до особи медіатора висуваються спеціальні вимоги, пов'язані з його кваліфікацією та правовим статусом.

2. Основоположними засадами діяльності медіатора у процедурі комерційної медіації слід вважати принципи її проведення, зокрема, конфіденційність, добровільність, незалежність, нейтральність та неупередженість, оскільки саме вони визначають вимоги до його поведінки та обумовлюють відповідний порядок дій. Водночас дотримання принципу конфіденційності має забезпечуватися не лише медіатором, але й сторонами, у зв'язку з чим список осіб, які не можуть бути допитані щодо конфіденційної інформації, отриманої в процесі медіації, має бути розширений. Крім того, на основі вищезазначених принципів стає можливим виокремлення прав та обов'язків медіатора, виконання яких має забезпечуватися законодавчо встановленою відповідальністю. Однак в перехідних положеннях Законопроекту № 3504 не передбачено внесення змін і/або доповнень до чинних законодавчих актів про відповідальність. До того ж, не розкривається належним

чином порядок притягнення медіатора до дисциплінарної відповідальності, підстави її настання, види стягнень та суб'єкти їх застосування.

3. Правовий зміст статусу медіатора в Україні прослідковується через вимоги до особи, яка має намір провадити медіаторську діяльність на професійній основі. На сьогодні статус бізнес-медіатора може отримати фізична особа, яка має професійні компетентності, що здобуваються нею в процесі спеціальної підготовки, яка в залежності від специфіки комерційних спорів має охоплювати не лише навчання загальним засадам проведення медіації, але й відповідним діловим якостям та особливостям галузі, що має бути враховано при визначенні часу її проведення. Вікові обмеження, рівень освіти та фах допоки не визнаються тими обов'язковими критеріями допуску до цієї професії, що надає можливість ширшому колу осіб отримати статус медіатора. Якщо закріплення в Законі «Про медіацію» вікового цензу медіатора не є обов'язковою умовою і на даному етапі становлення професії медіатора було б недоцільним обмеженням доступу до неї, то рівень необхідної освіти все ж таки має бути встановлений у законодавстві з огляду на певний рівень загальних знань, якими повинна володіти людина, перш ніж опанувати професію бізнес-медіатора.

4. Досвід зарубіжних країн так чи інакше має свій вплив на становлення медіації в Україні та є прикладом впровадження тієї системи, яка дасть позитивний результат. Не є винятком і правовий статус медіатора, який в кожній країні має свої особливості та регулюється не лише спеціальним законом, але й низкою інших нормативно-правових актів.

Водночас, попри поступове впровадження комерційної медіації та професії бізнес-медіатора в українські реалії, повне закріплення вони зможуть отримати лише після визнання на законодавчому рівні. Тому на даному етапі першочерговим завданням є прийняття Закону України «Про медіацію» в остаточній редакції Законопроекту № 3504 з урахуванням наступних змін та доповнень:

—ч.5 ст.6 викласти у такій редакції:

«Медіатор, учасники медіації не можуть бути допитані як свідки у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала їм відома під час підготовки до медіації та проведення медіації».

До ст.6 додати ч.6, яку викласти у такій редакції:

«Інформація щодо медіації може бути розголошена при потребі в захисті громадського порядку, для захисту найкращих інтересів дітей або для попередження будь-якого посягання на фізичну чи психологічну безпеку людини, коли розголошення змісту угоди є необхідним для здійснення чи виконання цієї угоди про медіацію»;

–забезпечити можливість застосування ст.15 шляхом закріплення в перехідних положеннях норм, якими вносяться зміни до вже існуючих законодавчих актів про відповідальність. Наприклад, у Кримінальному кодексі України ч.1 ст.182 викласти у такій редакції:

«Незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, а також розголошення конфіденційної інформації, що стала відома у зв'язку з проведенням медіації, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, – караються штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років».

У примітці ст.172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення до суб'єктів незаконного використання інформації, що стала відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень, додати *медіаторів (щодо інформації, що стала їм відома у зв'язку з проведенням медіації);*

–передбачити механізм притягнення медіаторів до дисциплінарної відповідальності, що буде включати в себе порядок звернення зі скаргами до спеціально створеного органу (наприклад, кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіації), який в ході здійснення дисциплінарного провадження буде приймати

рішення про накладення на медіатора дисциплінарного стягнення у вигляді попередження, зупинення права на заняття медіаційною діяльністю або позбавлення права на заняття медіаційною діяльністю з наступним виключення з реєстру медіаторів;

–ч.1 ст.9 залишити у такій редакції:

«Медіатором може бути фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном»;

–конкретизувати положення про програми навчання, за якими може здійснюватися спеціалізована підготовка медіаторів, визначивши, зокрема, її оптимальну тривалість з урахуванням збільшеного обсягу матеріалу, який має опанувати спеціалізований медіатор.

Зазначені пропозиції щодо правового регулювання статусу медіатора при вирішенні комерційних спорів можуть бути імплементовані до законодавства України, а також можуть використовуватись у практичній діяльності медіаційних спільнот.

Отже, з розвитком сучасного законодавства, метою якого є створення гарантій для захисту прав та інтересів учасників господарських відносин, й надалі буде забезпечуватися та вдосконалюватися функціонування такого альтернативного методу вирішення комерційних спорів як медіація та, водночас, буде можливим здійснення належного регулювання правового статусу бізнес-медіатора як ключового учасника цієї процедури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР / Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6.11.1991. № 1798-ХІІ / Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004р. № 1618-IV / Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI / Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст.577
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII / Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545
6. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII / Відомості Верховної Ради України. 2019. № 18. Ст.73
7. Про медіацію: проект закону України від 19.05.2020. № 3504 / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 30.09.2021)
8. Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003:2010: наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення: 30.09.2021)
9. Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру: Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі. Міжнародний документ від 24.06.2002. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117#Text (дата звернення: 30.09.2021)
10. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради «Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах». Міжнародний документ від 21.05.2008 № 2008/52/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text (дата звернення: 30.09.2021)

11. Європейський кодекс етики медіаторів. URL: https://decisionlab.com.ua/DLfiles/European_Code_of_Conduct_for_Mediators_UA.pdf (дата звернення: 30.09.2021)
12. Кодекс етики медіатора НАМУ: рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07 грудня 2017 р. Протокол № 1. URL: http://namu.com.ua/ua/downloads/organisationdocs/NAMU_CodeOfEthicsOfMediator.pdf (дата звернення: 30.09.2021)
13. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилук, І. Городиський [та ін]; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія. 2019. 456 с.
14. Бабанін С.В. Питання законодавчого врегулювання медіації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2019. № 38. С. 4-6
15. Бабанін С.В. Законодавче врегулювання медіації як соціальної послуги. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2020 № 43. С. 18-21.
16. Бобер С.Ю. Альтернативні способи вирішення корпоративних спорів. *Правовий розвиток суспільства і держави: традиції та новації: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 7 грудня 2017 року. Тези наукових доповідей. К.: Видавничий дім «АртЕк». 2017. С. 104-106.*
17. Богуш М.К. Альтернативна форма захисту суб'єктивних корпоративних прав та інтересів учасників корпоративних відносин. *Юридична Україна*. 2017. № 11-12. С. 38-47.
18. Бондарчук Н.В. Проблеми правового регулювання медіації в Україні. *Підприємництво, господарство та право*. № 10. 2018. С. 209-213.
19. Бортнікова А.Г. Вимоги, що висуваються до медіатора, який займається вирішенням публічно-правових спорів. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. Вип. 3. С. 19-24.

20. Васильченко Н.О. Адміністративно-правовий статус суб'єктів медіації в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. №1. С. 105-109.
21. Вайнагій М.В. Правове регулювання місця та ролі третьої сторони у переговорному процесі. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. № 35. С. 77-88.
22. Вікторчук М.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. №3. С. 168-177.
23. Грень Н.М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження: дисертація...канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів. 2016. 250 с.
24. Желепа С.П. Актуальні питання щодо професійного навчання медіатора. *Управління освітнім процесом галузевого ВНЗ МВС України*. 2017. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/3094> (дата звернення: 30.09.2021)
25. Залізник В.А. Медіація у вирішенні господарських спорів. *Правове регулювання економіки*. 2017. № 16. С. 171-179.
26. Ільющенко Г.В. Медіація як позасудовий спосіб врегулювання господарських спорів. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку приватного права в сучасних умовах: матеріали регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 20 листоп. 2019 р.)*. Дніпро: Видавець Біла К.О. 2019. С. 32-35.
27. Ільющенко Г.В. Медіація як альтернативна процедура врегулювання господарських спорів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск*. 2019. С. 45-48.
28. Кармаза О.О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 2. С. 24-28.
29. Кармаза О.О. Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 13-17.
30. Карташов М. Медіація як форма вирішення корпоративних спорів. *Підприємство, господарство і право*. 2019. №10. С. 11-15.

31. Кисельова Т.С. Механізми саморегулювання діяльності медіаторів: кращі практики і уроки для України. 2018. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3199954> (дата звернення: 30.09.2021)
32. Кірдан О.Л. Поняття «медіація» та підходи до його трактування у сучасному науковому дискурсі. *Педагогічний часопис Волині*. 2019. № 2. С. 12-20.
33. Корінько М.Д. Сучасні підходи до врегулювання спорів в процесі підприємницької діяльності. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ. «Інформаційно-аналітичне агентство». 2018. С. 247-250.
34. Кохан Г.Л. Міжнародний досвід медіації в контексті проекту закону про медіацію в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 32-36.
35. Крисюк Ю.П. Медіація як позасудовий спосіб вирішення спорів: історія впровадження в зарубіжних країнах і перспективи для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38(2). С. 154-157.
36. Курінний О.О. Медіація у господарському процесі: актуальні питання. *Грані права: XXI століття: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1. Одеса: Видавничий дім «Гельветика»*. 2018. С. 437-441.
37. Литвин І.І. Сутність поняття правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38(1). С. 18-21.
38. Мазаракі Н.А. Зміст принципу конфіденційності медіації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 6 (21). Т. 1. С. 30-33.
39. Мазаракі Н.А. Зміст і значення принципу добровільності медіації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 24-27.
40. Мазаракі Н.А. Принцип нейтральності медіатора. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7. Ч. 1. С. 99-107.

41. Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ...докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ. 2019. 484 с.
42. Мелех Л.В. Окремі питання медіації у господарському судочинстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 2. Т. 7. С. 209-215.
43. Мельничук Ю.І. Етичні стандарти та нормативні принципи професійної поведінки в сфері медіації. *Грані*. 2016. № 2. С. 146-150.
44. Мельничук Ю.І. Порівняльна характеристика впровадження інституту медіації в зарубіжних країнах та Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 12.1 (76.1). С. 42-44.
45. Можайкіна О.С. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-правових відносинах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 55-58.
46. Можайкіна О.С. Медіатор у врегулюванні конфлікту: окремі аспекти правового статусу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2018. № 36. Том 2. С. 61-63.
47. Можайкіна О.С. Деякі аспекти співвідношення медіації та CollaborativeLaw у вирішенні цивільно-правових спорів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 54-56.
48. Мирза С.С. Особливості становлення та розвитку медіацій у зарубіжних країнах з англосаксонською і романо-германською правовими системами. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 133-138.
49. Недо К.А. Питання доцільності використання медіації під час вирішення комерційних спорів. *Слово національної школи суддів України*. 2017. № 3 (20) С. 106-113.
50. Огречук Г.О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ. 2016. 213 с.
51. Островська О.А. Медіація як спосіб врегулювання корпоративних конфліктів, консалтингова послуга та професійна компетентність сучасного

фінансиста. *Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку*»: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., 22 черв. 2016 р. Київ: КНЕУ. 2016. С. 352-355.

52. Островська О.А. Медіація як альтернативний спосіб урегулювання конфліктів та консалтингова послуга. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 21. 2018. С. 34-38.

53. Пелюх Т.П. До питання про принципи медіації. *Актуальні питання публічного та приватного права*. 2016. № 1. С. 48-52.

54. Подковенко Т.О. Інститут медіації у механізмі вирішення правових спорів: основні ідеї та принципи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 3. С. 36-40.

55. Подковенко Т.О. Інститут медіації: зарубіжний досвід та українські перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. Випуск 1. 2016. С. 26-31.

56. Поліщук В.В. Досвід країн Співдружності Незалежних Держав у питаннях правового регулювання медіації в господарських спорах. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. № 32. 2018. С. 71-79.

57. Потьомкіна Ю.С. Конвенція ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації» як новий інструмент у міжнародній торгівлі. *Юрист & Закон*. №35. 2019. С. 1-4. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/singapore_convention_as_a_new_tool_in_international_trade/ (дата звернення: 30.09.2021)

58. Романадзе Л.Д. Онлайн медіація між суб'єктами господарювання: додаткові виклики для сторін та медіатора. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.)*. 2020. Т. 2. С. 282-284.

59. Семеряк М.М. Медіація як спосіб вирішення конфліктів між суб'єктами господарювання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29(68). № 6. С. 51-54.

60. Супрун Г.Б. Зарубіжний досвід підготовки медіаторів та можливості його застосування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 34-37.
61. Супрун Г.Б. Щодо проблеми визначення поняття прав та обов'язків медіаторів і їхніх об'єднань. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 56-59.
62. Тарановська А.О. Медіація як альтернативний метод вирішення комерційних спорів. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Кривий Ріг, 27 вересня 2019 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України)*. 2019. С. 308-312.
63. Урсова О.Г. Програма формування психологічної готовності майбутнього медіатора до професійної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*. 2017. № 1. С. 213–227.
64. Шевчук О.Р. Особливості розвитку та застосування альтернативних способів вирішення спорів суб'єктів господарювання в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 3. С. 77-81.
65. Шинкар Т.І. Зарубіжний досвід правового забезпечення медіації та можливість його використання в Україні. *Наше право* № 2. 2016. С. 54-58.
66. Гар-Аналіз впровадження інституту медіації в Україні: підсумки обговорення. Одеса. 2020.
URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5f5/f7d/2a9/5f5f7d2a9b5cb356474501.pdf> (дата звернення: 30.09.2021)
67. Де навчають медіаторів. [Електронний ресурс]: Веб-сайт Національної асоціації медіаторів України. 2016. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediation/where-to-study/> (дата звернення: 30.09.2021)
68. Програма "Бізнес-медіатор" Академії ТПП Мюнхена і Верхньої Баварії. [Електронний ресурс] / URL:

<https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/programs/Business-Mediator.pdf> (дата звернення: 30.09.2021)

69. Про медіацію, або як швидко вирішити конфлікти, не звертаючись до суду: *Збірник статей: Український Центр Медіації при Києво-Могилянській бізнес Школі.* URL: https://www.academia.edu/3371628/History_of_Mediation_Movement_2010_Как_все_начиналось_история_зарождения_и_развития_медиации_. (дата звернення: 30.09.2021)

70. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. Київ: МАУП, 2005. 792 с.

71. Закон Республіки Казахстан «О медиации» от 28 января 2011 года № 401-IV: URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30927376 (дата звернення: 30.09.2021)

72. Закон Республіки Беларусь «О медиации» от 12 июля 2013 г. № 58-3: URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=H11300058> (дата звернення: 30.09.2021)

73. Закон Республіки Молдова «О медиации» от 03 июля 2015 г. № 137: URL: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/zakon-respubliki-moldova-137-o-mediaci> (дата звернення: 30.09.2021)

74. Об утверждении Правил прохождения обучения по программе подготовки медиаторов: Постановление Правительства Республики Казахстан от 3 июля 2011 года № 770 / URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000770> (дата звернення: 30.09.2021)

75. Постановление Министерства юстиции Республики Беларусь «Об утверждении Правил этики медиатора» от 17 января 2014 года № 15 / URL: <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=W21428273&p1=1> (дата звернення: 30.09.2021)

76. AAA Panel of Mediators Qualification Criteria. URL: https://www.adr.org/sites/default/files/document_repository/AAA%20National%20Roster%20of%20Mediators%20Qualification%20Criteria.pdf (дата звернення: 30.09.2021)

